

Morderstwo urzędnika i powracające zagrożenia w Dolinie Javari

9 października 2019

Brazylijski urzędnik państwowy, Maxciel Pereira dos Santos, który od ponad dekady pracował z rdzenną ludnością Brazylii w celu ochrony lasów deszczowych Amazonii i dobrostanu pierwszych mieszkańców Brazylii, został zamordowany. Do zabójstwa mężczyzny doszło gdy przejeżdżał motocyklem przez niewielkie miasto Tabatinga położone niedaleko granicy Brazylii z Kolumbią i Peru. Zamachowcy których tożsamości nie udało się dotąd ustalić, postrzelili go dwukrotnie w głowę.

Santos pracował w Narodowej Fundacji ds. Indian (FUNAI), rządowej agencji, której zadaniem jest ochrona ziemi oraz interesów rdzennej ludności Brazylii. INA, związek reprezentujący pracowników agencji, w opublikowanym oświadczeniu stwierdził, że Santos został zabity w odwecie za jego pracę w obrębie rezerwatu Doliny Javari. M.P. Santos był szefem służb ochrony środowiska w rezerwacie Doliny Javari przez ponad pięć lat, nadzorując lokalny organ ścigania, który patrolował ten obszar, aby chronić plemiona Indian przed

różnej maści najeźdźcami, w tym także brutalnymi bandytami atakującymi rdzennych mieszkańców w ramach strategii zaboru ziemi i jej surowców. Przedstawiciele INA nie kryją słów krytyki pod adresem administracji prezydenta Brazylii Jaira Bolsonaro, która stworzyła atmosferę konfrontacji, dającą przyzwolenie na przemoc wobec rdzennych mieszkańców i ich sojuszników. Wzywają również najwyższych brazylijskich urzędników do wykazania, że Brazylia „nie akceptuje już przemocy wobec tych, którzy zgodnie z prawem angażują się w ochronę i promowanie praw ludności tubylczej”.

W trwającym przez dziesięciolecia procesie historycznym, niektóre obszary Amazonii, zamieszkane przez około 500 tysięcy rdzennych mieszkańców, zostały wyznaczone jako obszary chronione, w ramach których Indianie korzystają ze swego rodzaju autonomii. FUNAI zastąpiła w 1967 roku swoją niewydolną poprzedniczkę, Służbę Ochrony Indian (SPI). Niemniej w praktyce, mimo autentycznego poświęcenia niektórych urzędników, prawa Indian są rzadko przestrzegane, a niektóre tradycyjne prawa do ziemi nie są rozpoznawane przez brazylijskie państwo. W ostatnich latach federalna administracja dodatkowo ukróciło fundusze na ochronę praw środowiskowych i etnośrodowiskowych, zmniejszając kontrolę w newralgicznych obszarach.

Dolina Javari jest jednym z największych terytoriów indiańskich w Brazylii. Zamieszkuje je sześć ludów utrzymujących kontakt ze społeczeństwem narodowym: Marubo, Kanamari, Kulina, Matis, Mayoruna – Matsés i część grup Tsohom Djapa i Korubo. Ponadto jednak Dolina Javari jest znana jako terytorium będące domem dla największej populacji tzw. ludów izolowanych, Indian nie utrzymujących kontaktów ze społeczeństwem narodowym. Według Frontu Etnośrodowiskowego Ochrony Doliny Javari w obszarze może żyć około 18 grup Indian nie utrzymujących kontaktów ze społeczeństwem narodowym, z czego istnienie 8 takich grup potwierdzono bezwzględnie. Indianie izolowani są szczególnie zagrożeni, nie tylko z uwagi

na groźbę ewentualnej przemocy, ale także z braku odporności immunologicznej na choroby zewnętrzne mogące prowadzić do wyniszczenia nawet 50% ich populacji.

Zamordowanie urzędnika FUNAI wzmacnia poczucie niepewności i strach rdzennej ludności. „Najpoważniejszym problemem, przed którym stoimy teraz w Dolinie Javari nie są nawet najazdy. To groźby śmierci” – mówi Adelson Korá Kanamari, koordynator Stowarzyszenia Indian Kanamari (Akavaja) oraz radny Atalaia do Norte w stanie Amazonas. Niektórzy urzędnicy FUNAI pracujący we frontach ochrony w Dolinie Javari, po zabójstwie ich kolegi poprosili o możliwość opuszczenia regionu. Przynajmniej 5 pracowników FUNAI powołując się na obawy o bezpieczeństwo swoje i własnych rodzin, chce wyjechać z regionu Doliny Javari. Najbardziej zagrożeni, zdaniem Adelson Korá, pozostają pracownicy FUNAI oraz ich rdzenni współpracownicy, a nawet osoby podróżujące rzekami, jako, że najeźdźcy już „im zapowiedzieli, że nie przestaną”. W 2017 roku pojawiły się doniesienia o dokonaniu masakry grupy izolowanej Indian w Dolinie Javari na rzece Jandiatuba, ale nie udało zweryfikować się tych informacji.

Do zabójstwa Maxciela Pereiry dos Santos i ogólnej sytuacji w regionie, w specjalnej nocie informacyjnej odniósł się Związek Rdzennych Ludów Doliny Javari (UNIVAJA). Organizacja

reprezentująca rdzennych mieszkańców Doliny Javari zwróciła się z wnioskiem o wdrożenie odpowiednich środków przez państwo brazylijskie, zabezpieczające prawa brazylijskich Indian. UNIVAJA ostatnie wydarzenia postrzega jako skutki „obietnic, gróźb i deklaracji nienawiści wobec praw ludów rdzennych wygłaszanych przez obecnego prezydenta Republiki Jaira Bolsonaro z Partii Socjalno-Liberalnej, podczas jego kampanii wyborczej w 2018 roku”. Obecny rząd, według Indian z Doliny Javari, przyśpiesza „konsolidację antyindiańskiego programu w połączeniu z dużymi międzynarodowymi korporacjami, które mają na celu komercyjne wykorzystanie ziem rdzennych mieszkańców Brazylii i ich wrażliwych populacji”.

„Obecnie program polityczny rządu brazylijskiego opiera się głównie na agrobiznesie, akumulacji kapitału, złagodzeniu przepisów prawnych gwarantujących ochronę praw mniejszości, w szczególności w kontekście woli wydania zezwoleń na wydobywanie rud kopalnianych na ziemiach rdzennej ludności” – czytamy dalej w oświadczeniu UNIVAJA, który uważa, że mając na uwadze te wytyczne, brazylijski rząd intencjonalnie próbuje osłabić ochronę ziem rdzennej ludności, podważyć prawo do wcześniejszej zgody i konsultacji w sprawach dotyczących ludności tubylczej, a także powstrzymać brazylijskich Indian przed prowadzeniem skutecznych procesów demarkacyjnych umożliwiających zabezpieczenie praw do ziem przodków. Postawa ta ma swoje konkretne implikacje dla całego systemu politycznego i prawnego Brazylii: „Odmowa podstawowych praw rdzennej ludności przez szefa władzy wykonawczej generuje stan niekonstytucyjny i powoduje niepewność prawną, co do aktów prawnych uznanych już przed administrację federalną”.

Związek Rdzennych Ludów Doliny Javari (UNIVAJA) przypomina, że historia narodowa Brazylii zawiera także rozdziały zbiorowej walki i oporu rdzennej ludności tego kraju. Ciągłe ataki na brazylijskich Indian były odtwarzane w różnych okresach historycznych, zarówno w wielkich dniach Republiki Brazylii, w okresie masakr prowadzonych w okresie kolonizacji ziem Indian,

aż po dzisiaj. Szczególnie bolesny dla Indian z Doliny Javari, okres boomu kauczukowego, który pozostawił traumatyczne wspomnienia dla wielu z nich, obfitował w powtarzające się groźby śmierci ze strony osób i grup zainteresowanych eksploatacją kauczuku, po eksploatację ropy i gazu na ziemiach ludu Matsés na pograniczu Brazylii i Peru.

Dzisiaj Indianie z Doliny Javari także muszą mierzyć się z wieloma zagrożeniami. Począwszy od nielegalnej eksploatacji zasobów naturalnych, po prowadzenie polowań i rybołówstwa na skalę handlową na rzekach Ituí, Itacoaí, Curuçá. Oprócz nielegalnego wydobywania surowców w regionie Jutaí obserwowany jest pochód rolników w południowej części ziem Doliny Javari. „Dotychczasowe zagrożenia nasilają się [...] Należy wspomnieć o działalności wydobywczej. Poszukiwacze złota osiedlają się nielegalnie w obszarze i zaczynają komercyjnie eksploatować region, powodując nieobliczalne problemy środowiskowe” – zgłasza UNIVAJA. W Dolinie Javari istnieją cztery bazy Ochrony Etnośrodowiskowej (BAPE) działające przy FUNAI. Według UNIVAJA od listopada 2018 roku lokalne BAPE padły przynajmniej siedem razy celem ataku lub zastraszania ze strony osób zainteresowanych nielegalną eksploatacją bogactwa naturalnego regionu. Najbardziej tragicznym rozdziałem narastającej fali poluzowania kontroli państwowej było skrytobójcze i „okrutne” morderstwo Maxciela Pereiry dos Santos w mieście Tabatinga. UNIVAJA zauważa, że po tym wydarzeniu konieczne jest wzmocnienie systemu BAPE, osobami i pracownikami świadomymi specyfiki regionu.

Kolejnym „powracającym” zagrożeniem jest obserwowane zjawisko wkraczania religijnych misji ewangelicznych powiązanych z niektórymi odłamami protestantyzmu, poszukujących kontaktu z Indianami izolowanymi. UNIVAJA w swoim oświadczeniu przestrzega, że tym samym „ingerują w tradycyjną przestrzeń geopolityczną naszych przodków”. Indianie z Doliny Javari podejrzewają, że obecny kontekst polityczny w Brazylii może prowadzić do przydzielania lokalnych stanowisk decyzyjnych

związanych z administracją, ludziom wyznaczanym przez środowiska wywodzące się z lobby wiejskiego lub ewangelicznego, których cele „okazują się sprzeczne z polityką ochrony naszego terytorium”.

19 września 2019 roku na terytorium Doliny Javari ujawniono obecność trzech ewangelickich misjonarzy. „Misjonarz zidentyfikowany jako Andrew Tolkin jest znany w regionie z tego, że wkracza na ziemie rdzennej ludności bez zgody Indian i władz państwowych. Jest to brak szacunku i napaść na naszą samorządność” – alarmuje UNIVAJA. Związek Ludów Rdzennych Doliny Javari jest „całkowicie przeciwny religijnemu prozelityzmowi na naszym terytorium, mając na uwadze to, że my, ludy leśne, mamy nasze tysiącletnie kodeksy i przekonania i nigdy nie było to tak koniecznym, by je zachować. Konieczne jest jednak dokładne przeanalizowanie, jakie działania ci ludzie wykonują ponieważ dobrze wiadomo, że terytorium rdzenne Doliny Javari ma wyjątkową różnorodność flory i fauny, co wzbudza zainteresowania odkrywców z całego świata. Przede wszystkim podkreślamy, że miejscem, w którym widziano tych misjonarzy, jest obszarem, w którym żyje izolowana rdzenna ludność, której grupy są narażone na obce choroby. Ewangelicy rzucają wyzwanie kontroli FUNAI, a także samemu ruchowi tubylczemu [...] Nie jesteśmy świadomi prawdziwych interesów misjonarzy na naszym terytorium”

W konkluzji oświadczenia UNIVAJA zadaje ważne pytanie: „Biorąc pod uwagę, że szukamy harmonijnych relacji z otaczającym nas społeczeństwem, obawiamy się, że jeśli na naszym terytorium dojdzie do śmierci w wyniku konfrontacji, powrócą do nas napięcia z przeszłości i przeżyjemy je ponownie. Jeżeli dojdzie do śmierci, zadajemy sobie pytanie: kto będzie odpowiedzialny za możliwą masakrę, jaka miała miejsce już w przeszłości”?

Opracowanie: Damian Żuchowski

Źródło: WolneMedia.net

Bibliografia

1.

<https://cimi.org.br/2019/09/mais-mortes-podem-acontecer-dizem-invasores-a-indigenas-apos-assassinato-de-colaborador-da-funai/>

2.

<https://cimi.org.br/2019/09/univaja-divulga-nota-denunciando-invasoes-assassinato-ameacas-e-proselitismo-evangelico-no-vale-do-javari/>

3.

<http://www.funai.gov.br/index.php/comunicacao/noticias/5628-nota-da-funai-sobre-o-assassinato-de-maxciel-pereira-dos-santos>

4.

<https://www.captain-planet.net/brazilian-official-who-fought-to-protect-the-amazon-assassinated-in-front-of-his-family/>